

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Doktori tézis

Zsikla Mónika

*A nemzetközi monokróm festészet elmúlt évtizedeinek gyakorlata – teória vagy praxis?
Esettanulmányok Károlyi Zsigmond egykori monokróm festőosztályos hallgatóinak
munkásságához kapcsolódóan*

DOI azonosító: 10.15476/ELTE.2023.333

Filozófiatudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Ullmann Tamás, DSc, egyetemi tanár

Esztétika doktori program

A program vezetője: Sajó Sándor habilitált egyetemi docens, doktori program-vezető

A bizottság tagjai és tud. fokozatuk:

Szécsényi Endre, PhD, egyetemi tanár, a bizottság elnöke

Geskó Judit, PhD, tudományos főmunkatárs, hivatalosan felkért bíráló

Nagy Edina, PhD, egyetemi adjunktus, hivatalosan felkért bíráló

Sajó Sándor, PhD, habilitált egyetemi docens, a bizottság titkára

Horányi Attila, PhD, egyetemi docens, a bizottság tagja

Závada Péter PhD, egyetemi adjunktus, a bizottság tagja

Teller Katalin, PhD, habilitált egyetemi docens, a bizottság tagja

Témavezető és tud. fokozata: Radnóti Sándor CHMAS, professor emeritus

Budapest, 2023

A kutatás témája, célkitűzései és tézisei

A nemzetközi monokróm festészet elmúlt évtizedeinek gyakorlata – teória vagy praxis? Esettanulmányok Károlyi Zsigmond egykori monokróm festőosztályos hallgatóinak munkásságához kapcsolódóan című disszertációm abból az alapkérdésből indult ki, hogy a monokróm mint festészeti irányzat mennyiben (írott) teória, illetve mennyiben festészeti gyakorlat. Ez a kérdés a 2000-es évek elején kezdett el foglalkoztatni, amikor a legtöbb, általam a témában olvasott, értelmezést segítő vagy arra törekvő szöveg szinte kivétel nélkül művészek feljegyzéseiből vagy alkotók közötti párbeszédnek nyomán született. A szövegek tanulsága mentén megfogalmazódott bennem az a felvetés, hogy a monokróm festészet legalább annyira elmélet és teoretikus megközelítés, mint amennyire festészeti gyakorlat, praxis. Az előzmények számbavétele során igyekeztem egy olyan történeti ívet is felvázolni, amely az elmúlt évszázad (nemzetközi) monokrómmal kapcsolatba hozható törekvéseinek és hivatkozásainak múltjához és jelenéhez ugyanúgy adalékokkal szolgálhat, mint a magyar monokróm festészet Károlyi Zsigmond pedagógiai munkásságával kezdődő, de eddig csak részben megírt fejezetéhez. A monokróm festészet önmagában is „egy huszadik századi kutatás, amelynek tárgya a festészet gyökere, alapvető eredete”,¹ és amely gyakran az esztétika, a hermeneutika, a művészettörténet, vagyis a művészetelmélet recepciótörténetének tanulságain keresztül, máskor pedig a festészeti gyakorlat perspektívájából definiálja önmagát. A dolgozat fejezeteiben az irányzathoz kapcsolódó kontextualizált és rekontextualizált fogalmak, történeti előképek és hivatkozások, valamint az ezekre reflektáló nemzetközi és hazai aktualitások ismertetésekor egy 20. századot lefedő és a 21. századba átívelő panorámaképet is szerettem volna megrajzolni.

A dolgozat felépítése

Disszertációm első részében ismertetem azokat a monokróm festészethez köthető nemzetközi történeti előzményeket, amelyek fontos és a szakirodalomban örökösen hivatkozott referenciát jelentenek a nemzetközi monokróm festészet múltjához és aktualitásaihoz. A 20. század során számtalan olyan életmű született és irányzat, tendencia formálódott, amelyek megkerülhetetlen mérföldkövet jelentenek a monokróm festészet nemzetközi irányzatában, és

¹ Joseph Marioni and Günter Umberg, *Outside the Cartouche: Zur Frage des Betrachters in der radikalen Malerei* (Munich: Neue Kunst Verlag, 1986).

amelyek nemcsak az irányzat referenciális alapjait teremtették meg, hanem annak immár évszázados kontinuitása is ezek mentén szerveződött. A monokróm festészet Károlyi Zsigmond pedagógiai tevékenysége során kibontakozó hazai leágazására ennek a kontinuitásnak a közelmúltban íródott egyik fejezeteként tekintettem. A dolgozat első részében ismertetett történeti előzmények a dolgozat második részének az egykori Károlyi-féle monokróm festőosztály művészeinek munkásságát bemutató fejezeteihez fontos adalékokkal és történeti perspektívával szolgáltak.

Dolgozatom esettanulmányokat bemutató fejezeteiben azoknak az egykori Károlyi Zsigmond-festőosztályos hallgatóknak és az osztály oktatási programjához köthető festőknek a munkásságát igyekeztem rövidebben és/vagy hosszabban bemutatni, akiknek a tevékenysége részben vagy egészben párhuzamba hozható a monokróm festészet törekvéseivel. A pedagógus Károlyi első, 1990-ben a Magyar Képzőművészeti Főiskolán indult festőosztályának egykori növendékei voltak többek közt Káldi Katalin, Braun András, Erdélyi Gábor, Szabó Dezső, Uglár Csaba és rövid ideig az ELTE Művészettörténeti Tanszékéről áthallgató Páldi Livia is. Az egykori hallgatók azóta Károlyi „legendás monokróm festőosztályának” művészhallgatóiként vonultak be a magyar művészettörténet-írásba. Végül a dolgozat zárófejezete azt a címmel is választott kérdést igyekezett árnyalni, hogy mennyiben *teória* és mennyiben *praxis* a monokróm, radikális festészet?

Az értekezés főbb eredményei

Disszertációmban annak az elmúlt másfél évtizednek a kutatásait igyekeztem összegezni, amelyeknek eredményei a hazai és nemzetközi monokróm kiállításokról megjelent publikációimban, a monokróm festészet műfajában alkotó művészek munkásságához kapcsolódóan írott tanulmányaimban és a monokróm festészethez köthető alkotókkal készített interjúimban látott eddig napvilágot. Dolgozatom elsődleges célja, hogy a monokrómmal kapcsolatban már publikált fragmentumokat olyan kutatási eredményként összegezzem, amely hozzájárul vagy legalábbis lábjegyzettel szolgálhat a (hazai) monokróm törekvésekkel kapcsolatos további vizsgálódásokhoz. Mindemellett törekvéseim között szerepel, hogy munkám bekapcsolódjon abba a néhány évtizede folyó „laza” diskurzusba, amely a monokróm festészeti tendenciák magyarországi leágazását érintően zajlott/zajlik.

Zsikla Mónika monokróm festészetéhez kapcsolódó publikációi

Folyóiratokban

A festészet sakk-mattja, Balkon, 2010. október

Végtelen vonal harmonikák – Bernát András: Rekonstrukció – Rész és egész, Balkon, 2010. november–december

Radikális gyűjtemény, Műértő, 2010. december

Diagonálisok, pont és végtelen = X – Károlyi Zsigmond: Állványok és fényrácsok (művek a nyolcvanas évekből), Balkon, 2012. március

Térben és időben változó X-ek – Károlyi Zsigmond kiállításáról, Műértő, 2012. április

Monokróm törzsasztal, FlashArt, 2013/3. 78.

Erdélyi Gábor és a peremlét, FlashArt, 2013/1. 55.

Testet öltő színek – OSAS kiállítás, Vasarely Múzeum, Műértő, 2014. december–január

Fekete-fehér párbeszéd – Kocsis Imre és Klaus J. Schoen, Vasarely Múzeum, Műértő, 2014. december–január

Etalon, 1992, olaj, vászon, 80×60 cm – beszélgetés Erdélyi Gáborral, Gálik Andrással, Havas Bálinttal és Szabó Dezsővel Károlyi Zsigmond Etalon című festményének megvásárlása kapcsán, Balkon, 2015. március

Festővászon nélküli festészet – interjú Erdélyi Gáborral, Artlocator, 2016. No. 2.

Monoton monokróm? – Gál András és Dorothee Joachim kiállítása a Vass Gyűjteményben, Műértő, 2017. május

Kék vonal a végtelenbe – Edward Krasinski a Tate Liverpoolban, Műértő, 2017. szeptember

A mágus valósága – Olafur Eliasson kiállítása a londoni Tate-ben, Műértő, 2019. december

Kötetben

Kivonatok. In: Erdélyi Gábor | Paksi Képtár, 2013

Szög, lécs, spárga és fekete festék – Analitikus művek 1979-ből. In: Károlyi Zsigmond – Régiúj 1975–2015 | Paksi Képtár, 2015

Szabály. In: Káldi Katalin | Kisterem – Neon, 2016

Kiállítások (kurátori munka)

A tökéletes hatos | Káldi Katalin – Budapest Galéria | 2019

https://budapestgaleria.hu/_/2019-kiallitasok/kaldi-katalin-tokeletes-hatos/

Radikális festmények 2008–2018 | Gál András – Budapest Galéria | 2019

https://budapestgaleria.hu/_/en/2019-exhibitions/andras-gal-radical-paintings-2008-2018/

Testek sebessége | Káldi Katalin | Paksi Képtár | 2018